

LADISLAV MEDNYÁNSZKY

urodził się 23 kwietnia 1852 roku w Beckowie, w żupie trenczyńskiej jako syn Eduarda Mednyánszkyego i Marii Anny z rodu Szimay. Na chrzcie w dniu 4 maja nadano mu tradycyjne dla obu rodów imiona Ladislaus Josephus Balthasar Eustachius. Młodzi małżonkowie mieszkali w beckowskiej kurii i często odwiedzali dziadka Baltazara Szimay, który mieszkał w kasztelu w Strażkach. Ten odczytany światowiec, który zwiedził wiele krajów miał duży wpływ na swojego wnuka Ladislava. Obaj przez całe swoje życie pomagali ludziom dotkniętym nieszczęściem, interesowali się społecznymi problemami i wiele podróżowali. Prowadzili również swoje dzienniki po węgiersku, niemiecku i w grece. Dzieciństwo Mednyánszkyego naznaczone było silną rodzinną tradycją. Jego matka była wszechstronnie wykształcona, miała artystyczne uzdolnienia i już od najmłodszych lat zachęcała do malowania dwójkę swoich dzieci. Ponieważ Ladislav był bardzo chorowitym dzieckiem, matka chroniła go przed zewnętrznymi wpływami i otaczała miłością i zrozumieniem.

W 1861 roku po śmierci dziadka rodzina przeniosła się na stałe do kasztelu w Strażkach. W 1863 roku na zaproszenie rodziców Ladislava przybył tam wiedeński malarz i akwarelista Thomas Ender, który zainteresował się talentem malarskim młodego Mednyánszkyego. Postanowił mu pomóc w kształceniu i przesał z Wiednia kilka odlewów antycznych głów i płaskorzeźb, a także udzielał uwag do wykonywanych przez niego rysunków. W 1872 roku Ladislav rozpoczął studia na Akademii Sztuk Pięknych w Monachium. Studiował najpierw pod kierunkiem profesora Alexandra Straehubera, a rok później w pracowni profesora Otto Seitzta. Jednak nie odpowiadał mu prezentowany w Monachium styl akademicki, dlatego w 1873 zapisał się do paryskiej École des Beaux Artes, do atelier profesora Isidora Pilsa. Po jego śmierci w 1875 opuścił szkołę i wynajął swoje pierwsze atelier na paryskim Montmartrze. W 1877 roku jury Salonu Wiosennego doceniło i przyjęło na wystawę jeden z jego obrazów. Przez wszystkie lata nauki rodzina bardzo wspierała młodego artystę i towarzyszyła mu w kolejnych miejscach jego pobytu.

Po stracie obojga rodziców artysta unikał odwiedzin Strażek. Powoli zaczął wypracowywać swój oryginalny styl malarski. Oprócz motywów przyrodniczych interesowało go portretowanie prostych ludzi. Na przełomie stuleci gnany wewnętrznymi niepokojami błądził po Europie chcąc poznać to, co nie poznane i przeżyć to, co nie przeżyte. Pomimo swojej otwartości i ciekawości był nieśmiały i wstydlivy, a cechy te towarzyszyły mu przez całe życie. Znajomość z księgarzem i wydawcą Józefem Wolfnerem, który zajął się sprzedażą jego dzieł zapewniła mu stały dochód, co dla niezaradnego artysty stało się wybawieniem. Podczas ostatniego pobytu Mednyánszkyego w Paryżu w 1897 roku odbyła się jego jedyna indywidualna wystawa w Galerii Georges Petit, w której prezentowali się liczni impresjoniści i modernści.

Pierwsza wojna światowa zastała artystę w Wiedniu. Mając 62 lata zgłosił się do służby wojskowej i rozpoczął działalność jako dziennikarz i rysownik wojenny. W 1916 roku został ranny na linii frontu. Na wiosnę 1918 roku ostatni raz odwiedził Strażki, aby tu odpocząć i nabrać sił po trudach wojny. Po rekonwalescencji wyjechał do Budapesztu. Pod koniec roku stan jego zdrowia pogorszył się. Artysta zmarł 17 kwietnia 1919 roku w Wiedniu, gdzie został pochowany. W 1966 roku jego doczesne szczątki zostały przewiezione do Budapesztu.

Mária Šelepová

Portret Ladislava Mednyánszkyego - ze zbiorów Słowackiej Galerii Narodowej w Bratysławie, autor nieznan.

SŁOWO O WYSTAWIE

Położone na pograniczu polsko-słowackim wokół Tatr, najwyższych i najpiękniejszych gór środkowej Europy historyczno-kulturowo-przyrodnicze krainy Spisz, Orawa, Liptów i Podhale zachwycają niepowtarzalnymi krajobrazami, unikalną przyrodą, a także niezwykłym dziedzictwem przenikających się od wielu wieków kultur: polskiej, słowackiej, niemieckiej, węgierskiej, żydowskiej, łemkowskiej i romskiej. Stąd narodził się pomysł Euroregionu „Tatry” na realizację współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu INTERREG IIIA Polska-Republika Słowacka projektu pt. *Spotkanie siedmiu kultur pogranicza polsko-słowackiego „Od Ladislava Mednyánszkeho do Jana Kantego Pawluškiewicza”*. W ramach licznych wydarzeń projektu w Ośrodku Współpracy Polsko-Słowackiej w Nowym Targu odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa poświęcona zagadnieniom siedmiu kultur pogranicza, zaprezentowano wystawy z cyklu „Artyści pogranicza”: „Żydzi w malarstwie Karola Kostura” oraz „Malarstwo Nikifora Krynickiego i rzeźba Edwarda Sutora”. Wspólnie z Gminą Łąpsze Niżne zorganizowano warsztaty muzyczne pt. „Motywy różnych kultur pogranicza polsko-słowackiego w twórczości kompozytorskiej Jana Kantego Pawluškiewicza” zakończone koncertem na dziedzińcu Zamku w Niedzicy w wykonaniu Orkiestry Kameralnej Akademii Beethovenowskiej w Krakowie pod kierunkiem Haliny Jarczyk oraz solistów: Elżbiety Towarnickiej – sopran, Andrzeja Bieguna – baryton i Jacka Wójcickiego – tenor. Ukazała się również książka „Nowy Targ. Obrazy z miasteczka dwóch kultur” autorstwa Anny Majorczyk.

Na tytułowych patronów projektu wybraliśmy dwóch wybitnych artystów pogranicza polsko-słowackiego – Ladislava Mednyánszkyego (1852-1919), malarza związanego z kasztelami w Strażkach oraz Jana Kantego Pawluškiewicza, nowotarzanina, współczesnego kompozytora i malarza. Chociaż wywodzą się oni z odległych epok i prezentują odmienne doświadczenia życiowe oraz kierunki artystyczne, to w ich twórczości odczytujemy podobne inspiracje bogactwem wielokulturowości pogranicza oraz przenikanie się wątków i motywów zaczerpniętych z różnych kultur. Dlatego wydarzeniem podsumowującym nasz projekt, spinającym klamrą wcześniejsze przedsięwzięcia, pokazującym różnorodność i barwność kulturową pogranicza postanowiliśmy uczynić wspólną wystawę malarstwa tych dwóch artystów, a zarazem patronów całego projektu.

Wystawa obrazów, rysunków i akwareli Ladislava Mednyánszkyego prezentowana jest w Polsce po raz pierwszy. Zebrane na niej dzieła pochodzą ze zbiorów: Galerii Petra Michala Bohúňa w Liptowskim Mikulaszu, Muzeum w Kieżmarku, Orawskiej Galerii w Dolnym Kubinie oraz Galerii Umelcov Spiša w Spiskiej Nowej Wsi. Specjalne wyrazy podziękowania za ich udostępnienie i współpracę przy organizacji wystawy przekazujemy Dyrekcjom tych instytucji oraz pani Márii Šelepovej z kasztelu w Strażkach za merytoryczne opracowanie tekstów do katalogu. Wyrażamy przekonanie, że w przyszłości możliwe będzie zorganizowanie dużej, monograficznej wystawy Ladislava Mednyánszkyego ze zbiorów Słowackiej Galerii Narodowej w Bratysławie.

Antoni Nowak

Wystawa oraz katalog współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu INTERREG IIIA Polska-Republika Słowacka 2004-2006.

GALÉRIA PETRA MICHALA BOHÚŇA
LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ

Galéria umelcov Spiša
v Spišskej Novej Vsi

ORAVSKÁ GALÉRIA
Hričovská ulica 11, 026 01 Dolný Kubín, SK

Organizator wystawy: Związek Euroregion „Tatry”

Tłumaczenie tekstów Márii Šelepovej: biuro Euroregionu „Tatry”

Opracowanie graficzne i przygotowanie do druku katalogu: Kazimierz Gajewski

Druk: Oficyna Drukarska Usługi Poligraficzne Jacek Chmielewski w Warszawie

Z CYKLU ARTYŚCI POGRANICZA

OŚRODEK
WSPÓŁPRACY
POLSKO-
SŁOWACKIEJ
W NOWYM
TARGU
2007

LADISLAV MEDNYÁNSZKY

Ladislav Mednyánszky zaliczany jest do grona wybitnych artystów środkowoeuropejskiego malarstwa przełomu XIX i XX wieku. Jako jeden z niewielu nawiązywał w swojej twórczości bezpośrednio do ówczesnych kierunków malarzkich. Umiał je nie tylko przyjąć, ale również przetwarzać i wpływać na innych artystów. Wyraźnie przyczynił się do wyzwolenia malarstwa drugiej połowy XIX wieku spod obowiązujących wtedy skostniałych, akademickich konwencji.

Zachowany do dziś wielki dorobek artysty – obrazy, rysunki i studia ukazują Mednyánszkyego jako twórcę i człowieka. Przez całe życie był on silnie związany z rodzinnymi Strażkami. W znajdującym się tu kasztelu mieści się obecnie jedyna stała galeria artysty, która prezentuje głównie jego wczesną twórczość (do około 1900 roku). Kolekcja ta zachowała się dzięki staraniom rodziny artysty, a przede wszystkim siostrzenicy Margarity Czóbelowej, która będąc właścicielką kasztelu sprawowała pieczę nad rodzinnym majątkiem i pamiątkami aż do swojej śmierci w 1972 roku. Po latach, podczas restauracji kasztelu część spuścizny artysty została odnaleziona w zamurowanym kominie. W 1991 roku, po pieczołowitej konserwacji w pracowniach Słowackiej Galerii Narodowej dzieła zostały uroczysto udostępnione publiczności, a w rodzinnym kasztelu w Strażkach otwarto Galerię Ladislava Mednyánszkyego. Prezentowana tam ekspozycja, m.in. rysunki, studia i obrazy olejne, ukazuje wielki dorobek malarza, który przez całe swoje życie poszukiwał własnego sposobu artystycznej wypowiedzi. W jego twórczości można zauważyć inspiracje impresjonizmem, secesją i symbolizmem. Oprócz malarstwa pejzażowego szczególnie zajmowało go portretowanie prostych ludzi, wieśniaków, wyrzutków społeczeństwa. Interesowało go zwłaszcza wierne oddanie fizjonomii portretowanego człowieka i scharakteryzowanie w ten sposób jego wewnętrznego świata. Nie pociągało go typowe dla epoki sentymentalne przedstawianie pozy portretowanego, ale raczej uchwycenie jego osobowości. Wraz z doskonaleniem malarskich umiejętności Mednyánszky zmieniał tematykę swoich prac. Przedstawiając motywy przyrodnicze podkreślał ich zmienność wywołaną upływem czasu, pojawiającą się mgłą, burzą, deszczem czy wschodzącym słońcem. W procesie twórczym wykorzystywał czynione przez siebie notatki z bezpośrednich obserwacji otaczającej go rzeczywistości. W dziennikach artysty odnaleźć można m.in. uwagi dotyczące światła, jakie towarzyszyło opisywanej sytuacji. Jego pejzaże są więc nie tylko przedstawieniem wrażeń, ale także dowodem stopniowego i świadomego komponowania przedmiotu obserwacji. „Kierunek nastroju, tylko to widzę we wszystkim. Tego poszukuję tak w kolorze, jak i w kresce, w jakości wiatru i w zapachu roślin, w wyczerpującym odczuwaniu ciepła czy zimna.” /14.12.1895 Budapeszt/ Najbardziej płodnym artystycznie okresem w twórczości Mednyánszkyego były lata 1910-1913. W tym czasie pracował bardzo intensywnie, jego dzieła były pełne harmonii i dojrzałej, ekspresywnej odwagi. Portrety były prowokacją, wyzwaniem i zamyśleniem. Dzięki swoim zdolnościom wnikał w głąb ludzkiej duszy wyjątkowo lekko poruszał się w tej dziedzinie. W efekcie powstawały portrety przedstawiające chłopców o szczerym spojrzeniu, starców, włóczęgów i pijaków ze śmiercią w oczach oraz rannych żołnierzy, wyrażających smutek bezmyślnego zabijania podczas wojny.

Do początku trzeciego tysiąclecia twórczość Mednyánszkyego oddzielnie interpretowali węgierscy i słowaccy historycy sztuki, konsekwentnie korzystając jedynie z własnych źródeł. Mimo olbrzymiego wysiłku i dokładności taka metoda była zawodna. Dzieła Mednyánszkyego nie można bowiem odbierać i rozumieć, wyznaczając jakiegokolwiek ograniczenia ziemskie lub pozaziemskie. Tak, jak genius loci monarchii dał Mednyánszkyemu swobodę ducha i ciała, tak i nasze pokolenie ma jedyną szansę przeżyć doświadczenie, które dla Mednyánszkyego było oczywiste, a które doda nam skrzydeł, pozwalających w pełni zrozumieć i głęboko przeżyć jego niezastąpione miejsce w kulturze europejskiej.

„...Trzeba postawić most między tym co przemija – skończonym i nieskończonym... wszystko jest moje, co Potrafię sobie wyobrazić, a rzeczywistość własność jest Zbędna. W czasie i przestrzeni nie da się wszystkiego przeżyć, Ale w duszy jest to możliwe...”

/Mednyánszky (1916)/

Mária Šelepová

1.

2.

3.

4.

1. Zamek kieżmarski – akwabela, 24,3x30 cm, zbiory Muzeum w Kieżmarku, repr. K. Gajewski

2. Studium portretu ojca artysty - olej/plótno, 32x26 cm, zbiory: Orawska Galeria w Dolnym Kubinie, repr. S. Bodorik

3. Widok na Strażki - olej/plótno, 36x54 cm, zbiory: Galeria umelcov Spiša w Spiskiej Novej Wsi, repr. T. Stasiková

4. Robotnik, 1900, olej/drewno, 67x33 cm, ze zbiorów Galerii Petra Michala Bohuna w Liptowskim Mikulaszu, repr. Z. Ziaranova.